

OBLAST UPRAVLJANJA OTPADOM KAO POTENCIJAL ZA PREDUZETNIČKE IDEJE I INOVACIJE U BOSNI I HERCEGOVINI

WASTE TREATMENT AS A POTENTIAL FOR ENTREPRENEURIAL IDEAS AND INNOVATIONS IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Emir Operta

Partner MKF, 15. maj, tržni centar Sjenjak, Tuzla

SAŽETAK

U BiH se preduzetništvo razvija u uslovima nedostataka dobrih preduzetničkih ideja, preduzetničke aktivnosti su pokretane najčešće iz nužde da se osiguraju bolji uslovi za život, pogotovu u dijelu malog i srednjeg preduzetništva, pa su se novonastali subjekti brzo gasili i nestajali sa tržišta. Samo opredjeljenje za pristupanje EU, za BiH je značilo izvor poslovnih prilika za preduzetništvo, jer se isto nemože dogoditi dok se ne provedu korijenite promjene u svim segmentima društva pa tako i u privredi. Bez obzira što EU za ove namjene ima i posebno obezbijedene fondove, BiH do danas nije iskoristila sve pružene mogućnosti, uglavnom zbog političkih razloga. Međutim, stanje se u pojedinim oblastima mijenja na bolje, prvenstveno u oblasti zaštite životne sredine, oblasti smanjenja potrošnje energije i korištenja obnovljivih izvora energije, gdje je na nivou entiteta i države zakonodavni okvir u znatnoj mjeri usklađen sa EU zakonodavstvom, te je izvjesna implementacija usvojenog zakonodavnog okvira u narednom periodu, što će kao rezultat imati i poticanje preduzetničkih aktivnosti. S tim u vezi cilj ovog rada je da predstavi oblast upravljanja otpadom u BiH kao izvor dobrih preduzetničkih ideja koje će prerasti u poslovne prilike iz kojih će se stvoriti i prilike za inovacije u oblasti upravljanju otpadom u BiH. Naime, u FBiH je usvojen program upravljanja otpadom za period 2012.-2017.god. čija implementacija

prema finansijskoj projekciji košta 456.615.000 KM, a takvi planovi će biti doneseni i u RS i BD. Osim značajnih investicija, program karakteriše i obaveza uvođenja većeg broja usluga u oblasti upravljanja otpadom nego što to danas imamo. Iz tih programa se mogu izvući dobre preduzetničke ideje koje će kasnije postati i poslovne prilike koje će predstavljati efikasan način da se potiče razvoj preduzetništva zasnovan na prepoznavanju prilika za inovacije. Poseban značaj u okviru ovog programa treba dati upravljanju ambalažnim otpadom, koji treba predstavljati generator razvoja obrtništva i preduzetničkih aktivnosti pojedinaca, jer su početna potrebna finansijska sredstva za otpočinjanje posla manja u odnosu na sredstva potrebna za druge programe. U radu će se predstaviti i rezultati istraživanja provedenog s ciljem procjene stepena implementacije obaveza subjekata koji ambalažu stavljaju u promet u 2012.godini, a zbog procjene potencijala za prepoznavanje preduzetničkih ideja iz oblasti upravljanja ambalažnim otpadom.

Ključne riječi: preduzetnička ideja, poslovna prilika, inovacije, upravljanje otpadom, ambalažni otpad

Keywords: entrepreneurial ideas, business opportunities, innovation, management of waste, packaging waste

ABSTRACT

Enterprunership in BiH is usually developed due to the lack of good ideas or necessity to come up with the new idea or develop better living conditions. This especially refers to the area of small and medium enterprises where the newly formed companies quickly faded and disappeared from the market. The commitment of BiH to join the EU has meant a source of business opportunities for entrepreneurship, because the same can not happen until they implement radical changes in all segments of society including the economy. Eventhough EU has specifically provided funds for this purpose, BiH has not used all the potential opportunities mainly due to the political issues. However, we may still see improvements at certian areas, especially in terms of protecting the environment and minimizing the energy consumption and the use of renewable energy sources where the entities and the state legislative framework largely complies with EU legislation. Therefore, implementation of adopted certain legislative framework in the future encourage new entrepreneurial activities. In this regard, the aim of this paper is to present the area of waste management in BiH as a source of good entrepreneurial ideas that will turn into a business opportunity that will potentially create opportunities for innovation in the field of waste management in BiH. Indeed, FBiH has adopted the waste management program for the period 2013-2017., which implementation would cost 456.615.000 KM, and simmilar plans will be adopted in RS and BD. Besides the significant investments, program is characterized by a commitment to introduce more services in the field of waste management than we have today.

These programs can serve as a great source to drive entrepreneurial ideas, that would later become a business opportunity to represent an efficient way to promote the

development of entrepreneurship based on the recognition of opportunities for innovation. Special signifince in this program refers to management of packaging waste, that should be generator of crafts and entrepreneurial activities of individuals, mainly because the funds for start up business are lower than the resources needed for bigger projects. This paper will present the results of research about contract implementation in companies that placed packaging at the market in 2012. The aim of the research was to estimate potentials for the development of entrpunership in the field of the packaging waste treatment.

UVOD

Danas se u razvijenim zemljama preduzetništvu ponovo posvećuje dužna pažnja nakon perioda u kome su za ekonomski razvoj bile zadužene velike korporacije i transnacionalne kompanije i to na dva načina. Prvi način je da se potiče razvoj preduzetništva u velikim korporacijama na način da se pojedincima daje sloboda preduzetničkog djelovanja koja ima za cilj stvaranja novih proizvoda ili usluga koje korporacija nudi na tržištu, a drugi način je poticanje malih i srednjih preduzeća. Na ovaj način inovacije predstavljaju osnov tehnološkog progresa i ključni faktor tehnološkog i ekonomskog razvoja. Teoretski posmatrano, najefikasniji način da se potiče razvoj preduzetništva je taj da se preduzetništvo zasniva na prepoznavanju prilika za inovacije i njihovu najbržu moguću tržišnu i ekonomsku valorizaciju.

Međutim, razvoja preduzetništva nema bez definisanog preduzetničkog procesa u kome ključnu ulogu imaju preduzetnici sa preduzetničkim idejama, inovatori, investitori, menadžeri, izvršiooci i država. Zašto se ističe važnost preduzetničkog procesa? Zato što bez preduzetničke ideje koja je osnov, srž i temelj svakog preduzetničkog procesa nema ni samog procesa, tj. nema ni prilika za

inovacije, a logičkim slijedom onda nemaju funkciju ni ostali pomenuti učesnici preduzetničkog procesa, a onda nema niti razvoja preduzetništva. Zemlje u tranziciji, u koje spada i BiH, karakteriše nedostatak dobrih preduzetničkih ideja kao pokretača razvoja preduzetništva i nedostatka povoljnih izvora finansiranja za njihovu realizaciju. S time u vezi se postavlja i problemsko pitanje rada: Postojeli u BiH oblasti privrednog razvoja u kojima nisu iscrpljene mogućnosti za generisanje novih preduzetničkih ideja, na osnovu kojih bi preduzetnici pokrenuli nove inovativne preduzetničke procese s ciljem zadovoljenja svojih ciljeva zbog kojih su ušli u procese, kao i zadovoljenja potreba konzumenata usluga koje bi bile pružene navedenim procesima. Da bih odgovorio na problemsko pitanje rada provedena su i određena istraživanja. Istraživanja su sekundarnog karaktera, a odnosila su se na prikupljanje podataka o potencijalu pomenutih oblasti za generisanje preduzetničkih ideja, kako sa aspekta regulatornih propisa tako i sa aspekta fizičkog obima poslovanja koji bi bio rezultat realizacije inovativnih generisanih preduzetničkih ideja, čija bi mjera prvenstveno bila broj novootvorenih i podržanih radnih mjesta. Kao rezultat navedenih istraživanja oblast upravljanja otpadom se nametnula kao izvor dobrih preduzetničkih ideja koje će kroz preduzetnički proces prerasti u poslovne prilike koje će biti generator i za buduće inovacije u oblasti upravljanju otpadom u BiH. Za istraživanje je korištena metoda analize sadržaja dokumenata, metoda analize, metoda komparacije kao i tehnika anketiranja vlasnika trgovačkih i ugostiteljskih radnji kod provednog jednostavnijeg istraživanja u dvije opštine u ZDK i SBK, s ciljem utvrđivanja stepena implemntacije pravilnika o upravljanju ambalažnim otpadom, jer upravljanje amablažnim otpadom može predstavljati generator razvoja obrtništva i preduzetničkih aktivnosti pojedinaca zato

što se za finansiranje osnovnih sredstava u ovom dijelu nemoraju izdvajati velika finansijska sredstva u start-up fazi razvoja u odnosu na ostale oblasti upravljanja otpadom.

PREDUZETNIČKA IDEJA

Preduzetnička ideja kao stub preduzetništva predstavlja zamisao o tome šta se želi raditi s ciljem zadovoljavanja neke potrošačke potrebe kao i ostvarivanja vlastite zarade. Na putu svoje realizacije preduzetnička ideja mora proći proces raščlanjivanja njenih tržišnih, pravnih, tehničko-tehnoloških, finansijskih i kadrovskih aspekata s ciljem proglašenja preduzetničke ideje prihvatljivom poslovnom prilikom. Nakon što preduzetnička ideja u procesu preliminarne obrade i selekcije dobije zeleno svjetlo može se smatrati poslovnom prilikom. Nove tehnologije, dinamika društvenih i demografskih trendova, iznenadne promjene u poslovnom okruženju koje niko drugi do tada nije vidio ili obratio pažnju na njih su kvalitetne preduzetničke ideje. Brojne su preduzetničke ideje⁴⁷ i ima ih svuda, ali je mali broj zanimljivih i originalnih, odnosno onih koje se mogu osmisliti kao tržišno prihvatljive poslovne prilike. Kaorezultat preduzetničke inovativnosti, inventivnosti, stvaralaštva i ponajviše kreativnosti, ideje sadrže odgovore na sve vaše probleme, pitanja i želje u dostizanju preduzetničkih ciljeva.

PREDUZETNIČKI PROCES

Preduzetnički proces⁴⁸ je splet aktivnosti različitih učesnika uključenih u realizaciju konkretnih preduzetničkih poduhvata, odnosno u realizaciji neke preduzetničke ideje, koja je

⁴⁷Ljajović, Dragan, 2011., Uvod u biznis, Ekonomski fakultet u Podgorici, Podgorica, str.40.

⁴⁸Ljajović, Dragan, 2011., Uvod u biznis, Ekonomski fakultet u Podgorici, Podgorica, str 38.

utemeljena na tržišno prihvatljivoj poslovnoj prilici. Ponašanje preduzetnika se može pratiti

kroz tri faze:

- Spособnost da se uoči šansa, je jedna od ključnih stvari za uspjeh preduzetnika. U svakom problemu leži potencijalna šansa. Preduzetnik treba uvijek da traži oblasti u kojima potrebe ljudi nisu zadovoljene ili su zadovoljene na neadekvatan način i da u njima realizuje svojupreduzetničku ideju.
- Spremnost na promjenu stanja (na bolje), Derek “Delboj” Trotter (Derrick „DelBoy“ Trotter), legendarni junak iz kultne britanske humorističke serije, „Mučke“ (Only Fools and Horses), stalno ponavlja rečenicu koja slikovito objašnjava drugu fazu preduzetničkog procesa - „Ko se usudi, pobjeđuje!“ (He who dares, wins!)
- Vjerovanje da je uspjeh moguć, isti lik ima drugu rečenicu koja pogađa u srž treće faze - „Iduće godine u ovo vrijeme bit ćemo milioneri!“ (This time next year, we'll be millioners!)

UPRAVLJANJE OTPADOM U BiH

Savremeni način života, kao i potreba za ekonomskim razvojem svake države dovode do povećane proizvodnje otpada, tako da upravljanje otpadom u savremenim ekonomskim tokovima postaje sve značajniji biznis. Za BiH, kao državu u tranziciji, koja ima tendenciju pristupanja Evropskoj uniji, značajno je regulatorno uređenje ove oblasti u EU, kao i usklađivanje zakonske regulative sa EU zakonodavstvom.

Najvažnije evropske direktive u sektoru upravljanja otpadom su: Okvirna direktiva o otpadu (2008/98/EC), Direktiva o upravljanju opasnim otpadom (91/689/EEC) s dodacima 94/31/EC, 166/2006, Direktiva o ambalaži i ambalažnom otpadu (94/62/EC) s dodacima 2005/20/EC, 2004/12/EC, 1882/2003. Svi nivoi vlasti u BiH imaju obavezu uskladiti zakonsku regulativu

vezanu za upravljanje otpadom u BiH sa navedenim Direktivama EU, a kao rezultat tih aktivnosti bit će usvojeni zakoni i podzakonski koji će predstavljati izvor inovativnih preduzetničkih ideja preduzetnika u BiH, koje će se u većini slučajeva pretvoriti u dobru poslovnu priliku, kako je teoretski objašnjeno u prvom i drugom dijelu rada. Obzirom da je donošenje ovih propisa mladog datuma ili je još u toku, preduzetnici moraju aktivnosti koje će rezultirati implementacijom ovih akata prepoznavati kao potencijal za razvoj inovativnih usluga koje će isporučiti zainteresovanim stranama u implementaciji. Iskorak u donošenju zakonske regulative je urađen u FBiH, koja je usvajanjem Strategije upravljanja otpadom 2008.-2018.god. i Planom upravljanja otpadom 2012.-2017.god., kao provedbenim aktom, već ušla u fazu implementacije aktivnosti propisanih u regulativi i na taj način je otvorena mogućnost za preduzetnike da pokreću inovativne preduzetničke aktivnosti u ovoj oblasti. Upravljanje otpadom u EU se zasniva na tri ključna evropska načela na kojima je zasnovana i izrada plana upravljanja otpadom u FBiH⁴⁹ 2012.-2017.god. a to su:

- prevencija nastajanja otpada, u cilju očuvanja prirode i resursa, generisanje otpada mora biti minimizirano i izbjegnuto gdje je to moguće,
- reciklaža i ponovno korištenje, ukoliko se generisanje otpada ne može prevenirati, potrebno ga je ponovo upotrijebiti ili reciklirati ili iskoristiti u procesu povrata energije,
- poboljšanje konačnog zbrinjavanja i nadzora, u slučajevima gdje se otpad nemože ponovo koristiti, potrebno ga je tretirati i adekvatno odložiti ili spaliti. Obje ove metode zahtijevaju monitoring, obzirom na njihov potencijal za uzrokovanje opasnih okolinskih šteta.

⁴⁹ Federalni plan upravljanja otpadom 2012.god.-2017.god., str. 20.

Uvažavajući principe pomenutih načela u dokumentu Strategija upravljanja otpadom FBiH 2008.-2018. su definisana četiri strateška cilja upravljanja otpadom, a za potrebe rješavanja problemskog pitanja rada interesantan je drugi strateški cilj „Smanjenje količina otpada za finalno odlaganje/zbrinjavanje uz efikasnije korištenje resursa“, za čije postizanje je utvrđeno 12 operativnih ciljeva⁵⁰. U skladu s tim u dokumentu Plan upravljanja otpadom u FBiH 2012.god.-2017.god. su procijenjene količine raznih vrsta otpada koji se generiše u BiH, a u nastavku rada dat je prikaz istih, s ciljem utvrđivanja potencijala koje posjeduje oblast upravljanja otpadom za poduzimanje inovativnih preduzetničkih aktivnosti preduzetnika u BiH.

Procjenjene količine posebnih kategorija otpada raspoloživih za prikupljanje, reciklažu ili konačno odlaganje i operativni ciljevi sistema odvojenog prikupljanja otpada za ostvarenje drugog strateškog cilja Strategije upravljanja otpadom 2008.-2018. god. u FBiH

Da bih predstavio oblast upravljanja otpadom izvorom dobrih preduzetničkih ideja potrebno je predstaviti fizički obim buduće proizvodnje posebnih kategorija otpada u BiH, koji ustvari predstavlja potencijal koji će morati biti adekvatno zbrinut u skladu s operativnim ciljevima datim u tabeli 1. Iz postavljenih operativnih ciljeva se mogu identifikovati perspektivne oblasti upravljanja otpadom u kojima su se dosada ili vrlo malo ili nimalo preduzimale preduzetničke aktivnosti, s ciljem povećanja broja zaposlenih u BiH.

Tabela 1. Operativni ciljevi za ostvarenje drugog strateškog cilja Strategije upravljanja otpadom 2008.-2018. god. u FBiH: smanjenje količina otpada za finalno odlaganje/zbrinjavanje uz efikasnije korištenje resursa

Posebne kategorija otpada	Procjenjena godišnja proizvodnja otpada (t/god)	Operativni cilj(%)			Količine PKO koje će biti potrebno prikupiti u SOPO (t/god)		
		2011	2014	2018	2011	2014	2018
Otpad životinjskog porijekla	20.000	5%	10%	15%	1.000	2.000	3.000
Građevinski otpad	690.000	10%	30%	50%	69.000	276.000	483.000
Stara vozila	278.000x0,5t=139.000 t/10 god=13.900	40%	80%	90%	5.560	11.120	12.510
Stari akumulatori i baterije	7.000	85%	90%	95%	5.900	6.300	6.650
Stare gume	10.000	30%	60%	90%	3.000	6.000	9.000
Otpadna ulja i drugi zauljeni materijal	11.000-11.500	35%	40%	45%	4.025	4.600	5.175
Elektronički i električni otpad	20.000	20%	30%	70%	4.000	6.000	14.000
Ukupno					88.485	312.020	519.335

R Izvor: Obrada autora i federalni plan upravljanja otpadom 2012.god.-2017.god., str.39

⁵⁰ Vidi Federalni plan upravljanja otpadom 2012.god.-2017.god, str. 13.

Kratak opis mogućih aktivnosti upravljanja posebnim kategorijama otpada u periodu 2012.-2017.god i trenutna zakonska uređenost istih

Navedeni fizički obim proizvodnje otpadai fizički obim količine otpadakoji se mora prikupiti (tabela 1.), kratak opis mogućih aktivnosti upravljanja otpadom kao i trenutna i buduća zakonska regulativa u ovoj oblasti su izvori dobrih preduzetničkih ideja, koje prije svih, trebaju prepoznati preduzetnici s ciljem ulaska u nove preduzetničke procese. Ispunjenje ovih ciljeva predstavlja imperativ za BiH, a za

državu bi najefikasniji način ostvarenja ovih ciljeva bio osposobljavanje privatnog sektora za preduzimanje preduzetničkih poduhvata u oblasti upravljanja otpadom, što posebno u narednom periodu od pet godina predstavlja siguran izvor dobrih preduzetničkih ideja, čijom bi realizacijom i efekti trenutne privredne krize bili umanjeni, s obzirom na moguća nova zapošljavanja u ovoj oblasti. U tabeli 2. dat je kratak prikaz mogućeg načina upravljanja istim u budućnosti, te postojeća zakonska regulativa koja reguliše upravljanje svakom od posebnih kategorija otpada.

Tabela 2. *Moguće aktivnosti u upravljanju posebnim kategorijama otpada i zakonska regulativa koja reguliše upravljanje posebnim kategorijama otpada*

Posebna kategorija otpada	Moguće aktivnosti u upravljanju otpadom ⁵¹	Zakonska regulativa (pravilnik za upravljanje otpadom)
Otpadana ulja i drugi zauljeni otpad	Interesantan dio upravljanja otpadnim uljima za preduzetnike je skupljanje. ⁵²	Uredba o selektivnom prikupljanju, pakovanju i označavanju otpada (Sl.novine FBiH, br.38/06)
Otpadne gume	Otpadne gume će se prikupljati u sistemu odvojenog prikupljanja. ⁵³	Neophodno je donijeti Pravilnik o upravljanju otpadnim gumama
Otpadne baterije i akumulatori	Upravljanje otpadnim baterijama i akumulatorima treba biti organizovano kroz sistem reciklaže i zbrivanja ⁵⁴	Neophodno je donijeti Pravilnik o otpadnim baterijama i akumulatorima ⁵⁵
Otpadna vozila	Upravljanje otpadnim vozilima treba biti organizovano kroz skupljanje, ponovno	Neophodno je donijeti Pravilnik o upravljanju

⁵¹ Strateški cilj u organizaciji sistema upravljanja posebnim kategorijama otpada je povećanje ukupnog postotka adekvatnog zbrinjavanja otpada reciklažom, odnosno povratom materijala ili energije (R&R).

⁵² Djelatnost skupljanja i privremenog skaldištenja moći će obavljati samo ovlašteni subjekti. Sistem prikupljanja otpadnih ulja će se vršiti kroz sabirne punktove na benzinskim stanicama, automehaničarskim radnjama, pojedinačnim industrijskim pogonima i transportnim preduzećima i vozilima za crpljenje i transport.

⁵³ Djelatnost skupljanja i privremenog skladištenja otpadnih guma moći će obavljati samo ovlašteni subjekti. Prikupljene otpadne gume na ovaj način prioriteto treba reciklirati u odnosu na njihovo korištenje u energetske svrhe.

⁵⁴ U BiH preduzeće „Tesla“ ima kapacitet za recikliranje 30.000 t/god otpadnih baterija i akumulatora, tako da za reciklažu ove vrste otpada postoje kapaciteti u BiH.

⁵⁵ Način upravljanja otpadnim baterijama i akumulatorima, što podrazumijeva način obilježavanja baterija i akumulatora, način skupljanja otpadnih baterija i akumulatora, obaveze proizvođača baterija i akumulatora, te prodavača i posjednika istih, vrste i iznosi naknada koje plaćaju proizvođači i uvoznici, iznos naknada koje se plaćaju ovlaštenim osobama za skupljanje, obradu i recikliranje otpadnih baterija i akumulatora trebaju biti regulisani ovim Pravilnikom.

	korištenje dijelova, reciklažu i zbrinjavanje otpada. ⁵⁶	otpadnim vozilima na principu „zagađivač plaća“
Električni i elektronički otpad	Zbrinjavanje električnog i elektoničkog otpada podrazumjeva izdvajanje sastavnih dijelova (opasnih i neopsanih komponenti), povrat materijala i reciklaža korisnih sirovina	Neophodno je donijeti Pravilnik o upravljanju otpadom od električnih i elektroničkih proizvoda ⁵⁷ .
Građevinski otpad	Građevinski otpad ne smije se odlagati na mjestu nastanka kao niti na lokacijama koje za to nisu predviđene ⁵⁸	Neophodno je donijeti Pravilnik o upravljanju građevinskim otpadom
Otpad životinjskog porijekla	Koncept zbrinjavanja otpada životinjskog porijekla potrebno je organizovati kroz sistem sabirališta, postrojenja za povrat komponenti i na kraju odlagališta	Pravilnik o životinjskom otpadu („Sl.novine FBiH“, br.8/08)

Izvor: obrada autora na osnovu podataka iz Federalnog plana upravljanja otpadom 2012.-2017.god.

⁵⁶ Djelatnost skupljanja, obrade, reciklaže i/ili zbrinjavanja otpadnih vozila obavljat će se na osnovu dozvole za upravljanje otpadnim vozilima izdatom od nadležnog organa.

⁵⁷ Način i postupak prijave stavljanja električnih i elektroničnih proizvoda na tržište, osnivanje sistema preuzimanja, skupljanja i obrade otpada, obveznici plaćanja naknada, vrste i iznos naknada će biti regulisani navedenim Pravilnikom.

⁵⁸ Građevinski otpad je neophodno reciklirati u što većoj mjeri, bez njegovog odlaganja u okolinu. Sistem upravljanja građevinskim otpadom treba biti organizovan na načelu „zagađivač plaća“. Posljednik građevinskog otpada mora osigurati uslove za odvojeno skupljanje i privremeno skaldištenje građevinskog otpada, te snosti sve troškove upravljanja građevinskim otpadom.

Proračunati podaci iz tabele 1. o količinama posebnih kategorija otpada koje će biti potrebno prikupiti u sistemu odvojenog prikupljanja otpada u periodu 2011.-2018.god., kao i moguće aktivnosti u upravljanju posebnim kategorijama otpada navedene u tabeli 2., predstavljaju oblast upravljanja otpadom kao perspektivnu oblast neiskorištenih dobrih preduzetničkih prilika, oblast za razvoj inovacija kao sastavnih dijelova preduzetničkog procesa i oblast na kojoj država može zasnivati i vlastiti razvoj. Preduzetnici i oni koji to žele postati se moraju upoznati sa pomenutim potencijalom da bi se počeli spremati za investiranje u navedenu oblast. Kako je u sistemu odvojenog prikupljanja otpada skupljanje i transport važan segment, to potencijalni preduzetnici trebaju razmišljati o investiranju u transportna sredstva osposobljena za navedene aktivnosti, kao i za izgradnju kapaciteta za privremeno odlaganje prikupljenih posebnih kategorija otpada. Takođe zavisno od vrste posebnog otpada moguća su investiranja i u postrojenja za reciklažu istog u BiH, s ciljem izbjegavanja izvoza u druge zemlje i smanjenja pritiska na okolinu.

Amabalaža i ambalažni otpad kao izvor dobrih preduzetničkih ideja čija implementacija može trenutno započeti

Ambalaža je svaki proizvod, nezavisno o prirodi materijala od kojeg je napravljen, koji je namijenjen za sadržavanje, čuvanje, zaštitu, rukovanje, isporuku i predstavljanje robe, od sirovina do gotovih proizvoda, na putu od proizvođača do korisnika ili potrošača. Ambalaža također uključuje pomoćna sredstva za pakovanje, koja služe za omotavanje ili povezivanje robe, posebno za pakovanje, nepropusno zatvaranje, pripremanje za otpremu i označavanje robe.

Ambalažni materijal je materijal različitog svojstva od kojeg se pravi ambalaža, kao što su: papir i karton, plastika, drvo, metali, staklo i višeslojni materijali (kompoziti).

Ambalaža i ambalažni otpad će se prikupljati u okviru sistema odvojenog prikupljanja. Upravljanje ambalažom i ambalažnim otpadom regulirano je Pravilnikom o ambalaži i ambalažnim otpadom (Sl. novine FBiH, br. 83/10).

Pravilnik o upravljanju ambalažom i ambalažnim otpadom (Sl. novine FBiH, br. 83/10) propisuje pravila upravljanja ambalažom u proizvodnji, prometu i upotrebi ambalaže i pravila postupanja i druge uslove sakupljanja, ponovnog korištenja, obnove i odlaganja, u skladu sa prioritetima i osnovnim načelima Zakona o upravljanju otpadom. Subjekti upravljanja ambalažom i ambalažnim otpadom⁵⁹(SUA) obavezni su uključiti se u sistem upravljanja ambalažnim otpadom. Ovi subjekti mogu samostalno vršiti aktivnosti upravljanja ambalažnim otpadom ili mogu svoje obaveze prenijeti na ovlaštenog operatora sistema upravljanja ambalažnim otpadom⁶⁰ ili na Fond za zaštitu okoliša FBiH. Ovlašteni operator sistema u ime onih koji su na njega prenijeli svoje obaveze mora osigurati da ovlašteni sakupljač ambalažnog otpada redovno preuzima komunalni ambalažni otpad, zatim mora redovno preuzimati i sakupljati posebne tokove ambalažnog otpada (ambalažni otpad koji nije komunalni otpad) od krajnjih korisnika, te osigurati ponovno korištenje ambalažnog otpada za reciklažu u ovlaštenim postrojenjima i odlaganje neiskoristivog dijela ambalažnog otpada na ovlaštenim odlagalištima. Upravljanje ambalažom i ambalažnim otpadom bit će osigurano kroz sistem reciklaže i zbrinjavanja, uz

⁵⁹Subjekti upravljanja ambalažom i ambalažnim otpadom su: proizvođači, uvoznici, punioci, pakeri, distributeri i krajnji snabdjevači.

⁶⁰ Glavni motiv da SUA svoje obaveze prenesu na operatora sistema upravljanja ambalažnim otpadom su manje naknade koje operator propisuje SUA, nego što su naknade koje je propisao Fond za zaštitu okoline, ukoliko SUA svoje obaveze izvršavaju putem Fonda. Razlog za ovo je opredjeljenje države da se formira jak i stabilan operator koji će moći uspostaviti i razvijati sistem upravljanja ambalažnim otpadom.

uvažavanje principa „zagađivač plaća“. Subjekti koji ambalažu ili upakirani proizvod stavljaju u promet na teritoriji Federacije BiH plaćaju naknadu koja se određuje prema vrsti, količini, sastavu i namjeni ambalaže, materijalu od kojeg je ambalaža izrađena, te u odnosu na postavljene ciljeve. Naknada se uplaćuje u Fond za zaštitu okoliša ili ovlaštenom operatoru sistema⁶¹ i namjenski se troši za upravljanje ambalažnim otpadom. Naknada se obračunava prema odredbama Pravilnika o upravljanju ambalažom i ambalažnim otpadom (Sl. novine FBiH, br. 83/10).

Projekcija finansijskih sredstava koja će biti investirana u oblast upravljanja ambalažom i ambalažnim otpadom u FBiH u periodu 2012.-2016.godine.

Na osnovu procjene, količina ambalaže i ambalažnog otpada u FBiH na godišnjem nivou iznosi 170.000 t/god. Teoretski bi Fond za zaštitu okoline mogao prema propisanim naknadama koje su date prilogom

III Pravilnika o upravljanju ambalažom i ambalažnim otpadom (Sl. novine FBiH, br. 83/10) prikupiti na godišnjem nivou 340.000.000 KM.

Naravno, to praktično i nije moguće izvesti jer je program upravljanja ambalažnim otpadom u početnoj fazi implementacije. Obzirom na postavljene opšte ciljeve operateru sistema po godinama u periodu 2012.-2016.god., dalazi se do projekcije finansijskih sredstava koja će sigurno biti prikupljena od krajnjih snabdjevača, jer je to obaveza proistekla iz navedenog Pravilnika. Bez obzira ko god prikupi ta sredstva, ili Fond ili operater⁶² ona će biti ponovo reinvestirana u razvoj sistema upravljanja ambalažnim otpadom. U tabeli 3.dat je prikaz projekcije finansijskih sredstava koja će biti prikupljenja implementacijom navedenog Pravilnika.

Tabela 3. Finansijska projekcija prikupljenih sredstava kroz sistem upravljanja ambalažnim otpadom u periodu 2012.-2016.god.

Opšti ciljevi po godinama za sistem upravljanja ambalažnim otpadom					
	2012	2013	2014	2015	2016
Iskoristiti ili reciklirati(%)	8	13	20	25	35
	13.600	22.100	34.000	42.500	59.500
Naknade koje bi prikupio Fond ¹ (KM)	6.800.000	11.050.000	17.000.000	21.250.000	29.750.000
Naknade koje će prikupiti operater sistema ¹ (KM)	4.080.000	6.630.000	10.200.000	12.750.000	17.850.000

Izvor: obrada autora

⁶¹ Osnivači operatera mogu biti pravna lica koja obavljaju svoju poslovnu aktivnost stavljanjem u promet ambalaže ili proizvoda u ambalaži na teritoriji države. Naknade koje utvrđuje operater sistema za ugovorene obveznike sistema moraju biti jednake za osnivače i ugovorne obveznike sistema.

⁶² Operater sistema upravljanja ambalažnim otpadom je neprofitna organizacija, što znači da sav prihod koji prikupi iz aktivnosti upravljanja otpadom mora ponovo reinvestirati u istu oblast.

Prezentovani finansijski podaci daju pozitivan odgovor na problemsko pitanje rada, tj. vidljivo je povećanje investicija u oblasti upravljanja ambalažnim otpadom, minimalno u prosjeku od 26% u narednih pet godina. Preduzetnici moraju prepoznati ovaj potencijal i hrabro ući u sistem upravljanja ambalažnim otpadom, koji je takođe i šansa za potencijalne preduzetnike koji još nisu počeli sa preduzetničkim aktivnostima jer za pojedine aktivnosti koje se provode u sistemu upravljanja ambalažnim otpadom, kao što su skupljanje i privremeno skladištenje, nisu potrebna značajnija ulaganja u osnovna sredstva za rad kao što su transportna sredstva za skupljanje, kontejneri ili izgradnja skladišta za privremeno skladištenje i sl.

Rezultati istraživanja o implementaciji Pravilnika o upravljanju ambalažom i ambalažnim otpadom (Sl. novine FBiH, br. 83/10)

Iako je Pravilnik stupio na snagu u 2011.god., operater sistema za upravljanje ambalažnim otpadom dobio je dozvolu za rad u maju 2012.god. S ciljem spoznaje da li su i u kojoj mjeri SUA upoznati sa Pravilnikom i odredbama istog, proveo sam manje istraživanje krajnjih snabdjevača koji ambalažu stavljaju u promet (trgovačke radnje i ugostiteljski objekti), u dvije opštine ZDK i jednoj opštini SBK. Rezultati su očekivani i iz njih je vidljivo da je stepen implementacije pravilnika tek u početnoj fazi i da obveznici na terenu nisu uopšte upoznati da isti postoji i da su oni obveznici istog. Rezultati istraživanja prikazani su na tabeli 4.

Tabale 4. Rezultati istraživanja stepena implentacije Parvilnika o upravljanju ambalažom i ambalažnim otpadom (Sl. novine FBiH, br. 83/10)

	TR1	TR2	TR3	TR4	TR5	UR1	UR2	UR3
Poznavanje pravilnika	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
Plaćanje naknada	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
Odvojeno prikupljanje AO	Da ⁶³	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
Odlaganje AO	JKP	JKP	JKP	JKP	JKP	JKP	JKP	JKP

Izvor: anketa autora

⁶³Vlasnici radnji su izjavili da samo karton odlažu odvojeno, a njega odvoze u Fojnici JKP, a u Visokom d.o.o.Weber iz Ilijaša, ali za preduzeće ALBA, i da ne plaćaju naknadu.

ZAKLJUČAK

U trenutnoj ekonomskoj situaciji u kojoj se nalazi čitava BiH, koju karakteriše smanjenje industrijske proizvodnje, oblast upravljanja otpadom nameće se kao perspektivna oblast koja tržištu radne snage u BiH nudi dobre preduzetničke ideje koje će potencijalni preduzetnici i već postojeća preduzeća iskoristiti i pretvoriti ih u dobre poslovne prilike. Odvojeno prikupljanje posebnih kategorija otpada dosada u BiH nije bilo zastupljeno, ali će donošenje zakonske regulative iz ove oblasti, kako je opisano u radu, nametnuti odvojeno prikupljanje posebnih kategorija otpada kao imperativ, a istovremeno će oblast upravljanja otpadom, posebno odvojeno prikupljanje posebnih kategorija otpada predstavljati izvor za pružanje inovativnih usluga i proizvoda koje trebaju dati doprinos i razvoju preduzetništva u BiH. Podatak da će se samo u oblasti upravljanja ambalažnim otpadom investiranje u narednih pet godina povećati sa 4.080.000 KM na 17.850.000 KM, tj. za 77%, dovoljan je svima koji imaju preduzetničkih afiniteta da se sa vlastitim preduzetničkim poduhvatima uključe u navedeni program, kroz investiranje u transportnu i skladišnu infrastrukturu i pogone za reciklažu ambalažnog otpada. Pomenuto investiranje će proizvesti i nova zapošljavanja koja su jedini realni put izlaska iz ekonomske krize.

Na ovaj način, oblast upravljanja otpadom se predstavlja kao perspektivna oblast u kojoj inovacije i razvoj preduzetničkih aktivnosti direktno mogu proizvesti nova radna mjesta, a time pomoći i bržem prevazilaženju postojeće ekonomske krize.

LITERATURA

- [1] Sredojević, J., (2007). V Međunarodni naučno-stručni skup "Kvalitet 2007", Reciklaža plastičnih masa, Neum,
- [2] Sredojević, J., (2004). Evropska konferencija o prirodnim građevinskim materijalima, Reciklaža građevinskih ostataka u Bosni i Hercegovini, Sarajevo,
- [3] Ljajović, D., Drobnjak, R., Nikolić, N., (2011). Uvod u biznis, Podgorica, Ekonomski fakultet u Podgorici,
- [4] Ljajović, D., Vulić V., (2011). Tehnologija i inovacije, Podgorica, Ekonomski fakultet u Podgorici,
- [5] Sredojević, J., (2006). Reciklaža otpada, Zenica, Mašinski fakultet u Zenici,
- [6] Federalni plan upravljanja otpadom 2012.-2017., dostupno na <http://www.fmoit.gov.ba/ba/page/40/turistiki-vodi>, (pristupljeno 3.2.2013),
- [7] Pravilnik o ambalaži i ambalažnom otpadom (Sl. novine FBiH, br. 83/10),
- [8] jekopak.ba, (pristupljeno 28.1.2013)